

Araştırma/Research

DOI: 10.7822/omuefd.327621

OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi /
OMU Journal of Education Faculty
2018, 37(1), 209-222

Kurum Deneyiminin Psikolojik Danışman Adaylarının Özel Eğitim Öz Yeterlik Algularına Etkisi

Meryem VURAL BATIK¹, Aynur FIRINCI KODAZ²

Bu araştırma, psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik ile ilgili rolleri ve sorumluluklarına ilişkin öz yeterlik algularına kurum deneyiminin etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algularını belirlemek için "Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Ön testler, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinin alanda uygulama yapacakları "Kurum Deneyimi" dersini almadan önce, son testler ise dönem sonunda uygulanmıştır. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans eğitim müfredatının son döneminde yer alan "Kurum Deneyimi" dersinin psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik alguları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla ilişkili Örneklemeler İçin t testi yapılmıştır. Bunun sonucunda psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimi sonrasında özel eğitimde psikolojik danışmanlık ve rehberlik ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algularının anlamlı düzeyde arttığı ($p<.05$) belirlenmiştir. Ayrıca psikolojik danışman adaylarının özel eğitim öz yeterlik algularının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırma bulguları incelendiğinde; psikolojik danışman adaylarının sadece %3,72'sinin özel eğitim okullarında kurum deneyimi aldıkları, %17,39'unun kurum deneyimini yeterli bulduğu, %21,73'ünün kurum deneyiminde özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini uyguladıkları ve %15,52'sinin kendisini özel eğitimde rehberlik hizmetlerine ilişkin yeterli bulduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Psikolojik danışman, Kurum deneyimi, Özel eğitim, Öz yeterlik

GİRİŞ

Çağdaş eğitimin vazgeçilmez bir ögesi olan öğrenci kişilik hizmetlerinin en genel amacı, tüm öğrencileri, bedensel, zihinsel, sosyal ve psikolojik yönlerden sağlıklı, sorumluluk sahibi ve verimli bireyler olarak yetiştirmelerini sağlamaktır. Bu amaca ulaşabilmeye psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) hizmetleri önemli bir role sahiptir. PDR hizmetlerinin tüm öğrencileri kapsamı ve öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, güçlü ve sınırlı yönleri, beklenti ve ihtiyaçları gibi bireysel farklılıkları dikkate alarak sunulması gerekmektedir (Yazıcı ve Altun, 2016). Gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları bakımından farklılık gösteren öğrencilere yönelik özel eğitim ve değerlendirme uygulanmaktadır. Özel

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, meryem.vural@omu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7836-7289>

²Hatice Gani Verdi Ortaokulu, aynurfirinci@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6911-3818>

gereksinimli bireylerin tanınması, uygun eğitim programlarına yerleştirilmesi, eğitsel gereksinimlerinin belirlenmesi ve bu gereksinimlerin karşılanması amacıyla eğitim programlarının hazırlanıp uygulanması ve bireydeki gelişmelerin izlenmesi amacıyla yapılan tüm eğitim basamaklarındaki değerlendirmelerin ekip yaklaşımıyla yapılması gerekmektedir (Gürsel, 2004). Özel gereksinimli bireylere sunulan bu eğitim hizmetleri için oluşturulan ekiplerde, sınıf öğretmeni, özel eğitim öğretmeni, psikolojik danışman, fizyoterapist, doktor ve öğrencinin ailesi yer almaktadır.

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde, ilkokullarda veya ortaokullarda görev yapan psikolojik danışmanlar, özel gereksinimli öğrencilerle, öğretmenleriyle ve aileleriyle çalışmaktadırlar. Okullarda özel gereksinimli çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla bir arada öğrenim görmelerine imkân tanıyan kaynaştırma uygulamalarının amacına ulaşabilmesi için, ekibin tüm üyelerinin rol ve sorumluluklarını tam ve doğru olarak yerine getirmeleri gerekmektedir (Aksoy ve Diken, 2009). Ekibin etkin bir üyesi olan psikolojik danışmanların özel gereksinimli çocukların tanınması (ASCA, 2013), özel gereksinimli öğrencilere yönelik mesleki becerileri kazanma ve üst eğitim kurumlarına geçişlerinde rehberlik yapma (Milsom ve Hartley, 2005), öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi; ailelerine yönelik çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, eğitimlerini destekleme ve kabullenme konularında destek verme (Aksoy, 2008; Kaygusuz, 2004; Küçükler, 1993); öğretmenlerine yönelik ise özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi ve gelişimleriyle ilgili bilgilendirme (Quigney ve Studer, 1998), öğretmenlerle konsültasyon ve işbirliği yapma (ASCA, 2013) gibi görevleri bulunmaktadır. Görüldüğü gibi özel gereksinimli bireylerin eğitim-öğretim ortamlarına ve beraber yaşadığı sosyal çevresine aktif bir şekilde katılımını sağlayabilmek adına psikolojik danışmanların çalıştıkları kurumlarda öğrenim gören özel gereksinimli çocuklara, ailelerine ve öğretmenlerine yönelik birçok çalışmayı yürütmeleri beklenmektedir (MEB, 2006). Psikolojik danışmanların özel gereksinimli çocuklara, öğretmenlerine ve ailelerine bu hizmetleri sunabilmeleri için özel eğitim alanında sunulacak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleriyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.

Psikolojik danışmanların rol ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için hem kuramsal anlamda belli bilgi ve becerilere sahip olmaları (Gibson ve Mitchell, 2008), hem de bunları uygulamalar ile pekiştirmeleri (Mayfield, Kardash ve Kivlighan, 1999) gerekir. PDR lisans programlarında çoğunlukla normal gelişim gösteren öğrencilere yönelik PDR hizmetleriyle ilgili dersler bulunmaktadır. Ancak hizmet verilecek öğrenci popülasyonunun yaklaşık %2'sinin özel gereksinimli (ortopedik yetersizlik, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, zihinsel yetersizlik ve öğrenme güçlüğü) olduğu; süregen hastalığı, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, dil ve konuşma bozukluğu ve üstün yeteneği olan öğrenciler de dâhil edildiğinde bu oranların %10'a ulaştığı dikkati çekmektedir. Bu nedenle psikolojik danışmanların lisans eğitimlerinde özel gereksinimli öğrencilere sunulan rehberlik hizmetlerine ilişkin bilgi ve becerileri kazanmaları gerekmektedir. Ne var birçok psikolojik danışman gerek akademik yetersizlik gerekse yetersiz danışmanlık deneyiminden dolayı beklenen rehberlik ve danışma hizmetleri ile ilgili yetersizlik yaşamaktadır (Roberts ve Borders, 1994). Bundan dolayı lisans eğitimi kritik öneme sahiptir.

PDR lisans programı incelendiğinde derslerin, uygulama öncesi (prepracticum), uygulama (practicum) ve kurum deneyimi (internship) şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir (Meydan, 2014). Uygulama öncesi (prepracticum), kuramsal ve temel bilgilerin sunulduğu teorik dersleri içermektedir. Uygulama (practicum) derslerinde ise, kuramsal derslerde öğrenilen psikolojik danışma ve rehberlik becerilerini geliştirme amaçlanmaktadır. PDR lisans programlarında farklı içerikte uygulamalı dersler (mesleki rehberlik uygulamaları, okullarda gözlem, grup rehberliği uygulamaları, alan yaşantısı, vb.) bulunmakta ve ayrıca adaylara süpervizyon sağlanmaktadır (Özyürek, 2007). Kurum deneyimi

(internship) ise, tüm dersler tamamlandıktan sonra ve mezun olmadan hemen önce yapılan uygulamadır. Psikolojik danışman adayları PDR lisans eğitim müfredatının son döneminde yer alan "Kurum Deneyimi" dersi kapsamında alanda çalışma fırsatı bulmaktadırlar. Bu süreçte adaylar hem öğretim elemanından hem de kurumlardaki uygulamalarından sorumlu psikolojik danışmandan süpervizyon almaktadır (Meydan, 2014). PDR lisans programı özel eğitimde rehberlik hizmetleri açısından incelendiğinde, "Özel Eğitim" ve "Öğrenme Güçlükleri" adlı uygulama öncesi teorik derslerin bulunduğu görülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamalı derslerde ise normal gelişim gösteren bireylerle uygulama yapıldığı, özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine yönelik uygulamanın yapılmadığı dikkati çekmektedir. Psikolojik danışman adayları kurum deneyimi (internship) kapsamında ise okullarda staj yapmakta ve çoğunlukla normal gelişim gösteren öğrencilere yönelik PDR hizmetlerini uyguladıkları görülmektedir. Ayrıca kaynaştırma programından yararlanan özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunulan hizmetler hakkında kurum psikolojik danışmanından süpervizyon alma imkânları bulunmaktadır. Bu hususta kurum psikolojik danışmanının özel gereksinimli öğrencilere ve kaynaştırma eğitimine yönelik olumlu tutuma ve özel eğitimde PDR hizmetleriyle ilgili görevlerine ilişkin bilgi ve becerilere sahip olması önem taşımaktadır.

Okul danışmanlarının eğitiminde; psikolojik danışma ve rehberlik mesleki alan derslerinin yanı sıra, özel gereksinimli öğrencilere yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin gerekli bilgi ve beceriyi kazanmalarını sağlayıcı derslere programlarda yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Wittmer, 2000). Bununla birlikte lisans eğitiminde alınan dersler ve yapılan uygulamalar, psikolojik danışmanların özel gereksinimli öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere en üst düzeyde hizmet verebilmeleri için tek başına yeterli değildir (Larson ve Daniels, 1998). Psikolojik danışmanların özel eğitimle ilgili kendisinden beklenen görevleri ve sorumlulukları yerine getirebilmelerinde, özel eğitim alanında sunulan PDR ile ilgili görevleri yerine getirebilmeye ilişkin kendini ne kadar yeterli gördüğü de etkilidir. Çünkü öz yeterlik bireyin performansını ve başarılarını etkileyen önemli bir özelliktir ve psikolojik danışmanların etkinlikleri üzerinde etkilidir. Ayrıca rehber öğretmenlerin öz yeterlik algılarının okul ortamında yürütecekleri rehberlik çalışmaları üzerinde etkili olabileceği söylenebilir (Tang vd., 2004). Urbani ve ark. (2002), psikolojik danışmanların kişilik özelliklerinin, hizmet verdiği öğrencilerin akademik başarı, sosyal-duygusal ve çevreye uyum gibi gelişim alanlarında fazla bir role sahip olabileceğini belirtmiştir. Bundan hareketle, özel eğitim alanında sunmaları beklenen görevleri yerine getirebileceklerine ilişkin öz yeterlik algıları yüksek olan psikolojik danışmanların rol ve sorumluluklarını yeterli düzeyde yerine getirebilecekleri ve daha verimli olabilecekleri beklenmektedir. Nitekim yüksek düzeyde öz yeterlik algısına sahip olan psikolojik danışmanların özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yürütürken karşılaştıkları zorluklarla daha kolay baş edebilecekleri ve karşılaştıkları durumlara daha kolay uyum sağlayabilecekleri düşünülmektedir (Aksoy ve Diken, 2009). Ayrıca özel gereksinimli öğrenci için en az kısıtlayıcı ortamın oluşturulmasında psikolojik danışmanların rolü büyüktür (MEB, 2006). Kendini özel eğitimde yeterli hisseden psikolojik danışmanların öğrenci için en uygun eğitsel ortamın oluşturulmasında daha etkili oldukları görülmektedir (Aksoy ve Diken, 2009). Psikolojik danışmanların düşük düzeyde öz yeterliğe sahip olması ise kişisel gelişim ve başarıya yönelik karamsar bir tavır içinde bulunmalarına neden olabilir. Bu olumsuz tavrın ortadan kaldırılmasının özel gereksinimli öğrencinin eğitiminde önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim özel eğitimde PDR ile ilgili görevlere ilişkin öz yeterlik algıları yüksek olan psikolojik danışmanların özel gereksinimli bireyler için geliştirilen programları daha etkili uygulamaları ve karşılaştıkları güçlüklerle baş edebilmelerini beklenebilir. Bu nedenle psikolojik

danışman adaylarının özel eğitim ile ilgili hizmetlere ilişkin öz yeterlik algılarının incelenmesine ve lisans eğitimi sürecinde öz yeterlik algılarını geliştirici çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Alanyazında lisans programındaki uygulamalı derslerin ve kurum deneyiminin psikolojik danışmanların öz yeterlik algılarına etkisinin incelendiği çok sayıda araştırma (Cashwell ve Dooley, 2001; Coşgun ve Ilgar, 2004; Daniels ve Larson, 2001; Kellie, 2006; Wheeler ve Richards, 2007; Yaka, 2011) bulunmakla birlikte, özel eğitimde öz yeterlik algılarına etkisini belirlemeye yönelik araştırmaya rastlanamamıştır. Bu araştırma, psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde PDR ile ilgili rolleri ve sorumluluklarına ilişkin öz yeterlik algıları üzerinde kurum deneyimi dersinin etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma, yarı deneysel desenlerden kontrol grupsuz ön test-son test modeline göre yürütülmüştür. Yarı deneysel desen, özellikle eğitim alanındaki araştırmalarda, bütün değişkenlerin kontrol alınmasının mümkün olmadığı durumlarda en çok kullanılan deneysel desendir (Cohen, Manion ve Marrison, 2000). Araştırmanın deseni Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Deseni

Gruplar	Ön Test	İşlem	Son Test
Deney Grubu	RÖ-ÖEÖYÖ	Kurum Deneyimi	RÖ-ÖEÖYÖ

* RÖ-ÖEÖYÖ: Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği

Araştırmada deney grubundan Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği (RÖ-ÖEÖYÖ) aracılığıyla ön test ve son test verileri toplanmıştır. Ön testler, PDR son sınıf öğrencilerinin alanda uygulama yapacakları “Kurum Deneyimi” dersini almadan önce, son testler ise dönem sonunda uygulanmıştır. Araştırmanın bir bağımsız ve bir bağımlı değişkeni bulunmaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkeni “Kurum Deneyimi dersi”, bağımlı değişkeni ise rehber öğretmen özel eğitim öz yeterlik düzeyidir.

Çalışma grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, iki devlet üniversitesinin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) Anabilim Dalı son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Veriler, 2015- 2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde “Kurum Deneyimi” dersi alan %72,7’si kadın (n=117) ve %27,3’ü erkek (n=44) olmak üzere toplam 161 psikolojik danışman adayından toplanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması ise 21.57’dir.

Veri Toplama Araçları

Bilgi Toplama Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanan formda, araştırmaya katılan psikolojik danışman adaylarının yaptıkları kurum deneyimleri hakkında bilgi almaya yönelik sorular bulunmaktadır. Bu formda staj yapılan okul türü, stajı yeterli bulup bulmadıkları, özel eğitimde PDR uygulamaları yapıp yapmadıkları gibi sorular yer almıştır.

Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği: PDR adaylarının özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarını belirlemek için Aksoy ve Diken (2009) tarafından geliştirilen “Rehber Öğretmen Özel Eğitim Öz Yeterlik Ölçeği” (RÖ-ÖEÖYÖ) kullanılmıştır. Beşli Likert tipi olan ölçekte 40 madde bulunmakta ve ölçekten alınan puanın yüksek olması psikolojik danışmanların özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarının yüksek olduğunu göstermektedir. Aksoy ve

Diken (2009) tarafından psikolojik danışmanlar üzerinde yapılan geçerlik çalışması sonucunda ölçeğin tek faktörlü olduğu ve varyansın %53.97'sini açıkladığı belirlenmiştir. Ölçekteki maddelerin toplam puanla korelasyonlarının .49 ile .84 arasında değişmektedir. Yapılan güvenilirlik çalışmaları sonucunda Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı .98 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliğinde yapılan analiz sonuçlarına göre, iki uygulama arasındaki Pearson korelasyon katsayısı ise .96 bulunmuştur. Ölçeğin psikolojik danışman adayları üzerinde yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında (Yüksel, 2010) ise ölçeğin tek faktörlü olduğu ve toplam varyansın %49,71'ini oluşturduğu belirlenmiştir. Ölçekteki maddelerin toplam puanla korelasyonlarının .44 ile .79 arasında değişmektedir. Yapılan güvenilirlik çalışmaları sonucunda Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliğinde yapılan analiz sonuçlarına göre, iki uygulama arasındaki Pearson korelasyon katsayısı ise .98 bulunmuştur. Bu bulgular doğrultusunda ölçeğin psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarını belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu belirtilmiştir. Bu araştırma kapsamında ölçeğin psikolojik danışman adayları üzerinde güvenilirlik çalışması yapılmış, Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı .95 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için yapılan One Sample Kolmogorov-Smirnov Testi sonucu verilerin normal dağıldığı görülmüş, bu nedenle analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarının "Kurum Deneyimi" dersi öncesi ve sonrasında farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için İlişkili Örneklemeler için *t*-testi uygulanmıştır. PDR adaylarının özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği ise İlişkisiz Örneklemeler İçin *t* Testi ile incelenmiştir. Elde edilen istatistiklerin anlamlılığı .05 düzeyinde sınanmıştır.

BULGULAR

PDR lisans eğitim müfredatının son döneminde yer alan "Kurum Deneyimi" dersinin PDR adaylarının özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algıları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan İlişkili Örneklemeler için *t* testi sonucu Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. RÖ-ÖEÖYÖ Puanlarına İlişkin İlişkili Örneklemeler İçin *t*-Testi Sonuçları.

Öz Yeterlik	n	\bar{X}	Ss	Sd	t	p	r
Ön test	161	129.58	25.36	160	-4.892	.000*	.382
Son test	161	139.93	22.77				

* $p < .05$

Tablo 2'de görüldüğü gibi, psikolojik danışman adaylarının RÖ-ÖEÖYÖ'den aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu belirlenmiştir ($t(160) = -4.892$; $p < .001$). Diğer bir deyişle PDR öğrencilerin kurum deneyimi sonrasında özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarının arttığı ortaya konmuştur.

Ayrıca etki büyüklüğü analizlerinden Cohen's *d* (etki büyüklüğü) hesaplanmış ve etki büyüklüğü .20 bulunmuştur. Cohen's *d* değerinin 0.0-0.2 arasında olması küçük bir etkisi olduğunu; 0.3-0.5 arasında olması orta düzeyde bir etkisi olduğunu ve 0.5'in üstünde olması ise büyük bir etkisi olduğunu göstermektedir (Cohen, 1988). Bundan dolayı kurum deneyiminin psikolojik danışman adaylarının PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarını değiştirmede orta düzeyde bir etkisi olduğu görülmektedir.

Psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimine ilişkin görüşlerini almak amacıyla sorulan sorulara verdikleri cevapların frekans ve yüzdelik değerleri hesaplanmış ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Psikolojik danışman Adaylarının Kurum Deneyimine İlişkin Görüşleri.

Sorular	Cevaplar	n	%
Staj yaptığınız okul türü nedir?	Özel eğitim okulu	6	3.72
	Diğer okullar	155	96.27
Staj sizin için yeterli miydi?	Evet	28	17.39
	Kısmen	85	52.79
	Hayır	48	29.81
Özel eğitimde PDR uygulaması yaptınız mı?	Evet	35	21.73
	Kısmen	40	24.84
	Hayır	86	53.41
Özel eğitimde PDR hizmetlerine ilişkin kendinizi ne kadar yeterli buluyorsunuz?	Yeterli değilim	25	15.52
	Biraz yeterliyim	129	80.12
	Yeterliyim	7	4.34
Toplam		161	100

Tablo 3'te psikolojik danışman adaylarının sadece %3,72'sinin özel eğitim okullarında kurum deneyimi aldıkları, %17,39'unun kurum deneyimini yeterli bulduğu, %21,73'ünün kurum deneyiminde özel eğitimde PDR hizmetlerini uyguladıkları ve %15,52'sinin kendisini özel eğitimde PDR hizmetlerine ilişkin yeterli bulmadığı görülmektedir.

PDR adaylarının özel eğitimde PDR ile ilgili görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan İlişkisiz Örneklem İçin T Testi sonucu Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. RÖ-ÖEÖYÖ Puanlarına İlişkin İlişkisiz Örneklem İçin t-Testi Sonuçları.

Öz yeterlik	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	p
Ön test	Kadın	117	131.19	23.75	159	1.312	.192
	Erkek	44	125.32	29.10			
Son test	Kadın	117	140.26	22.05	159	.289	.773
	Erkek	44	139.09	24.86			

Tablo 4'te görüldüğü gibi, kadın psikolojik danışman adaylarının Kurum Deneyimi öncesi öz yeterlik puan ortalamaları (\bar{X} =131.19, Ss=23.75), erkeklere (\bar{X} =125.32, Ss=29.10) göre daha yüksek olmakla birlikte bu farkın anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir ($t(159)=1.312$; $p>.05$). Benzer şekilde kadın psikolojik danışman adaylarının Kurum Deneyimi sonrası öz yeterlik puan ortalamaları (\bar{X} =140.26, Ss=22.05), erkeklere (\bar{X} =139.09, Ss=24.86) göre daha yüksek olmakla birlikte bu farkın anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir ($t(159)=.289$; $p>.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülkemizde eğitim kurumlarında, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde görev yapan psikolojik danışmanlar, özel gereksinimli öğrencilerle, öğretmenleriyle ve aileleriyle çalışmaktadırlar. Özel gereksinimli öğrencilerin tanınması (ASCA, 2013), kaynaştırma programlarından yararlanan öğrencilerin eğitsel ihtiyaçları doğrultusunda uygun eğitim ortamlarının oluşturulması ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi sürecinde okullardaki psikolojik danışmanların etkin bir rol üstlenmeleri gerekmektedir (MEB, 2006). Özel gereksinimli öğrenciler kadar aileler de, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama, eğitimini destekleme ve kabullenme konularında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine gereksinim duymaktadır (Aksoy, 2008; Kaygusuz, 2004; Küçükler, 1993). Ayrıca psikolojik danışmanların rollerinden birisi de okul personeline özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi ve gelişimleriyle ilgili müşavirlik yapmaktır (MEB, 2006). Psikolojik danışmanların özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri sırasında desteğe ihtiyaç duyan öğretmenleri cesaretlendirmeleri ve desteklemeleri önem arz etmektedir (Quigney ve Studer, 1998).

Psikolojik danışmanların kendisinden beklenen görevleri ve sorumlulukları yerine getirebilmelerinde, gerekli bilgi, beceri ve deneyimlere sahip olmaları kadar özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine sunulacak PDR hizmetlerine ilişkin öz yeterlik algılarının da etkili olduğu belirtilmektedir (Armstrong, Balkin, Long ve Caldwell, 2006). Psikolojik danışman adaylarının özel eğitim alanında sunulan psikolojik danışma ve rehberlik görevlerine ilişkin öz yeterlik algılarına kurum deneyiminin etkisini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, özel eğitimde PDR ile ilgili görevlere ilişkin öz yeterlik algılarının arttığı belirlenmiştir. Alanyazında psikolojik danışman adaylarının aldıkları danışmanlık eğitimlerinin psikolojik danışmanlık öz yeterliğini artırdığını ortaya koyan çok sayıda araştırma (Al-Darmaki, 2004; Coşgun ve Ilgar, 2004; Kellie, 2006; Soresi, Nota ve Lent, 2004; Urbani vd., 2002; Yaka, 2011) olmakla beraber, özel eğitimde öz yeterlik düzeylerini geliştirmeye yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Vural-Batik (2016) tarafından yapılan çalışmada, psikolojik danışman adaylarının özel eğitim öz yeterlik algılarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği; son sınıf öğrencilerinin özel eğitim öz yeterlik algılarının üçüncü sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya benzer olarak Yüksel (2010), araştırmasında sınıf düzeyi arttıkça özel eğitimde öz yeterlik algısının da arttığını ortaya koymuştur. Deniz (2016) ise çalışmasında 3. ve 4. Sınıfta öğrenim gören psikolojik danışman adaylarının özel eğitim öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Son sınıf öğrencilerinin daha fazla öğretmenlik deneyiminde bulunmuş olmaları nedeniyle üçüncü sınıf öğrencilerine göre öz yeterlik algılarının daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Nitekim psikolojik danışma öz yeterlik düzeyini, danışmanların aldıkları eğitimin miktarı ve süresi olumlu şekilde etkilemektedir (Soresi vd., 2004; Yüksel, 2010). Kısacası, psikolojik danışma öz yeterliği, alınan eğitimlerle ve sağlanan desteklerle artırılabilir (Urbani vd., 2002; Al-Darmaki, 2004; Soresi vd., 2004; Kellie, 2006). Bu doğrultuda psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimi sonrasında özel eğitimde PDR hizmetlerine ilişkin öz yeterlik algılarının artması, psikolojik danışmanlık öz yeterliklerinin artmasıyla ilgili olabileceği söylenebilir.

Psikolojik danışman adaylarının yaptıkları kurum deneyimlerinde özel gereksinimli çocuklarla ve aileleriyle yeterli seviyede çalışma yapmamalarına rağmen özel eğitim öz yeterlik algılarının artması dikkat çekicidir. Başarılı deneyimler geçirmek, öz yeterliğin en güçlü kaynaklarından (Bandura, 1977). Özel eğitimle ilgili uzman desteği alan, mesleğinde ve özel eğitim alanında deneyimli psikolojik danışmanların bu özellikler sahip olmayan meslektaşlarına göre, özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin daha yüksek öz yeterlik algısına sahip oldukları görülmüştür (Aksoy, 2008). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin eğitim gördüğü okullarda çalışan psikolojik danışmanların özel eğitim öz yeterlik algılarının daha yüksek olması (Gürbüz, 2012) şaşırtıcı değildir. Ancak bu çalışmada psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimlerinde özel eğitim ile ilgili rol ve sorumluluklarına ilişkin yeterli düzeyde çalışma yapmadıkları görülmüştür. Adaylar, kurum

deneyiminde buldukları okullarda kaynaştırma eğitimden yararlanan özel gereksinimli öğrencilerin olduğunu, ancak özel eğitimle ilgili hizmetleri çoğunlukla yürütmediklerini ve bundan dolayı kendilerini özel eğitimle ilgili rehberlik görevlerini yerine getirmede yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Nitekim uygulamada geçen zamanın uzunluğu ve geçmiş deneyim süreleri ile danışman öz yeterlik algısı ilişkilidir (Tang vd., 2004). Bu açıdan kurum deneyiminde psikolojik danışman adaylarından beklenen görev ve sorumluluklar konusunda adayların ve kurum psikolojik danışmanlarının bilgilendirilmesi ve yeterli düzeyde süpervizyon sağlanması önemli görülmektedir. Alanda çalışmakta olan psikolojik danışmanlar PDR lisans eğitiminin alanda uygulanabilirliğinin zayıf ve süpervizyonun yetersiz olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Türkiye’de PDR lisans eğitimindeki uygulamaların ve süpervizyonun yetersiz olduğunu ortaya koyan araştırmalar (Al-Darmaki, Hassane, Ahammed ve Abdullah, 2012; Yerin-Güneri, Büyükgöze-Kavas ve Koydemir, 2007, Özyürek, 2009; Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012) bulunmaktadır.

PDR lisans programları özel eğitimde rehberlik hizmetleri açısından incelendiğinde, uygulama öncesi teorik derslerin çok az olduğu, uygulamalı derslerde özel gereksinimli çocuklara ve ailelerine yönelik uygulamanın yapılmadığı ve kurum deneyimi kapsamında ise okullarda çoğunlukla normal gelişim gösteren öğrencilere yönelik PDR hizmetlerini uyguladıkları görülmektedir. Kurum deneyiminde kaynaştırma programından yararlanan özel gereksinimli öğrencilere sunulan hizmetler hakkında kurum psikolojik danışmanından süpervizyon alma imkânları bulunmaktadır. Bu doğrultuda kurum psikolojik danışmanının özel eğitime ilişkin tutumlarının olumlu olması ve özel eğitim öz yeterliğinin yüksek olması kritik önem taşımaktadır. Ancak yapılan araştırmalarda okullarda görev yapan psikolojik danışmanların özel eğitim ile ilgili rol ve sorumluluklarına ilişkin öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu (Yüksel, 2010) görülmektedir. Bu araştırmada da psikolojik danışman adaylarının mezun olurken özel eğitim öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Kurum deneyiminde süpervizör olan psikolojik danışmanların öz yeterlik algılarının yüksek olmaması ve lisans programlarında özel eğitimle ilgili teorik ve uygulamalı derslerin az olması nedeniyle psikolojik danışman adaylarının öz yeterlik algılarının yüksek olmadığı düşünülmektedir.

Adayların öz yeterlik algılarının yüksek olmaması, özel eğitim alanında sunulan PDR hizmetlerinden üst düzeyde verimli olabilmesi için yeterli değildir. Nitekim özel eğitimde PDR hizmetlerini yürütmeye ilişkin yüksek düzeyde öz yeterlik algısına sahip olan psikolojik danışmanlar, karşılaşacakları zorluklarla daha kolay baş edebilir, sorunları daha kolay çözebilir ve karşılaşılan yeni durumlara daha kolay uyum sağlayabilir (Aksoy ve Diken, 2009). Özel gereksinimli çocuklara, ailelerine ve öğretmenlerine yönelik sunulan PDR hizmetlerin etkili olabilmesi için psikolojik danışman adaylarının öz yeterliğini artırmak önemlidir. Bu nedenle okul psikolojik danışmanlarının özel eğitim konusunda ihtiyaç duydukları konularda seminerlerin düzenlenmesi ve mesleki bilgilerinin artırılması önerilmektedir (Kumcağız, Demir ve Karadaş, 2017). Lisans eğitimleri sürecinde ise PDR adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik sunulacak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili eğitim almaları ve uygulama yapmaları, öz yeterlik algılarını artırması açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda psikolojik danışman adaylarına lisans programlarında özel eğitimde rehberlik hizmetleri konulu dersler çeşitlendirilerek yer verilebilir. PDR lisans programında yer alan Mesleki Rehberlik, Bireyle Psikolojik Danışma ve Grupla Psikolojik Danışma gibi uygulamalı derslerde özel gereksinimli öğrencilere yönelik yaklaşımlara ve uygulamalara yer verilebilir. Görme yetersizliği, bedensel yetersizlik, süregelen hastalık, üstün yetenek gibi farklı özel gereksinim gruplarındaki öğrenciler ve aileleriyle danışma hizmetlerini ile ilgili seçmeli dersler yaygınlaştırılabilir. Psikolojik danışman adaylarının özel gereksinimli öğrencilerle doğrudan çalışma olanağının sağlanmasının özel eğitime ilişkin öz yeterliklerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle psikolojik danışmanların

lisans eğitimleri sırasında özel gereksinimli öğrencilerle doğrudan çalışma olanağı sağlanarak deneyimleri arttırılabilir. Kurum deneyimi edinmek için gittikleri okullara, Özel Eğitim ve Uygulama Okulları, Bilim ve Sanat Merkezleri gibi özel eğitim okullarının da dâhil edilmesi özel gereksinimli öğrencileri tanıma ve onlarla çalışma becerileri açısından faydalı olabilir.

Bu araştırmada psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimi sonrasında özel eğitimde öz yeterlik algılarının artmasıyla birlikte etki büyüklüğün küçük olduğu görülmüştür. Özel eğitim öz yeterliğin artmasının psikolojik danışman adaylarının psikolojik danışma öz yeterliklerinin veya genel öz yeterliklerinin artmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca kurum deneyimi sürecinde özel eğitim öz yeterlik algısını etkileyebilecek okul türü, özel gereksinimli öğrenci sayısı gibi diğer değişkenler kontrol altına alınmamıştır. Bu değişkenlere ilişkin verilerin toplanmamış olması ve diğer değişkenlerin kontrol altına alınmamış olması, bu araştırmanın sınırlılıklarındadır. Araştırmanın diğer sınırlılıkları ise sadece iki üniversitedeki psikolojik danışman adayları ile gerçekleştirilmiş olmasıdır. Buna ek olarak psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimine ilişkin görüşleri sadece frekans ve yüzde olarak hesaplanmış, içerik analizi yapılmamıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda psikolojik danışman adaylarının kurum deneyimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine ve kurum deneyiminin niteliğinin değerlendirilmesine ilişkin nitel araştırmaların yapılması, özel eğitim öz yeterliğin psikolojik danışma öz yeterliği ve genel öz yeterlik ile karşılaştırılması önerilebilir. Ayrıca kurum deneyiminde özel eğitim kurumlarında staj yapan ve yapmayan psikolojik danışman adaylarının özel eğitimde PDR hizmetlerine ilişkin öz yeterlik algıları karşılaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, V. (2008). *Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aksoy, V., & Diken, İ. H. (2009). Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algılarının incelenmesi. *Elementary Education Online*, 8(3), 709-719, 2009.
- Al-Darmaki, F. R. (2004). Counselor training, anxiety, and counseling self-efficacy: Implications for training psychology students from the United Arab Emirates University. *Social Behavior and Personality*, 32(5), 429-439.
- Al-Darmaki, F., Hassane, S., Ahammed, S., & Abdullah, A. S. (2012). Developing counselor education identity in the United Arab Emirates: Evaluation of an undergraduate program. *Journal for International Counselor Education*, 4, 1-28.
- American School Counselor Association (ASCA), (2013). *Position statement: The professional school counselor and gifted and talented student programs*. [https://www.schoolcounselor.org/school-counselors-members/about-asca-\(1\)/position-statements](https://www.schoolcounselor.org/school-counselors-members/about-asca-(1)/position-statements). Erişim tarihi: 10.05.2017
- Armstrong, S. A., Balkin, R. S., Long, R., & Caldwell, C. (2006). Mentoring programs for first-year elementary school counselors: An exploratory study. *Journal of School Counseling*, 4, 19-27.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Cashwell, T. H., & Dooley, K. (2001). The impact of supervision on counselor self-efficacy. *The Journal of Supervision in Psychotherapy and Mental Health*, 20(1), 39-47.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coşgun, S., & Ilgar, M. Z. (2004). *Rehberlik ve psikolojik danışmanlık deneyimi çalışmalarının adayların öz yeterlilik algularına etkisi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, Malatya.
- Daniels, J. A., & Larson, L. M. (2001). The impact of performance feedback on counseling self-efficacy and counselor anxiety. *Counselor Education and Supervision*, 42, 120-125.

- Deniz, S. (2016). Rehber öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik özyeterlik algılarının incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(38), 154-175.
- Gibson, R. L., & Mitchell, M. H. (2008). *Introduction to counseling and guidance*. New Jersey: Upper Saddle River.
- Gürbüz, S. F. (2012). *Rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan rehber öğretmenlerin özel eğitimde rehberlik ve psikolojik danışmaya yönelik öz yeterlik algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Gürsel, O. (2004). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi* (2. baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kaygusuz, C. (2004). Özel eğitim ve rehberlik. In Kaya, A. (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik* (s. 321-357). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kellie, C. (2006). *The impact of a training program on the volunteer rape crisis counselors*. Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association, N.Y.C.: NY http://www.allacademic.com/meta/p13762_index.html Erişim tarihi: 04.05.2017
- Korkut-Owen, F., Acar, T., Haskan-Avcı, Ö., & Kızıldağ, S. (2013). Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının mezunlar tarafından değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 354-372.
- Kumcağız, H., Demir, Y., & Karadaş, C. (2017). Okul psikolojik danışmanlarında mesleki tükenmişliğin yordayıcısı olarak özel eğitime ilişkin öz-yeterlik algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 312-324. Doi: 10.17679/inuefd.341495
- Küçük, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 3, 23-29.
- Larson, L. M., & Daniels, J. A. (1998). Review of the counseling self-efficacy literature. *The Counseling Psychologist*, 26, 179-218.
- Mayfield, W. A., Kardash, C. M., & Kivlighan, D. M. (1999). Differences in experienced and novice counselors' knowledge structures about clients: Implications for case conceptualization. *Journal of Counseling Psychology*, 46(4), 504-514.
- M.E.B. (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*, 31.05.2006. 26184 Sayılı Resmi Gazete.
- Meydan, B. (2014). Teaching counseling skills to counselor trainees: a comparative study. *Hacettepe University Journal of Education*, 29(3), 110-123.
- Milsom, A., & Hartley, M. T. (2005). Assisting students with learning disabilities transitioning to college: what school counselor should know. *Professional School Counseling*, 8(5), 436-441.
- Özyürek, R. (2007). Psikolojik danışman eğitiminin ve okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin niteliğini yükseltmeye yönelik öneriler. In Özyürek, R., Korkut-Owen, F., & Owen, D. (Ed.), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik* (s. 123-137). Ankara: Nobel.
- Özyürek, R. (2009). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanakları: Ulusal bir tarama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 54-63.
- Quigney, T. A., & Studer, R. (1998). Touching strands of the educational web: The professional school counselor's role in inclusion. *Professional School Counseling*, 2(1), 77-81.
- Roberts, E. B., & Borders, L. D. (1994). Supervision of school counselors: Administrative, program and counseling. *The School Counselor*, 41, 149-157.
- Soresi, S., Nota, L., & Lent, R. W. (2004). Relation of type and amount of training to carrier counseling self-efficacy in Italy. *The Career Development Quarterly*, 52, 194-201.
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2018, 37(1), 209-222.

- Tang, M., Addison, K. D., LaSure-Bryant, D., Norman, R., O'Connell, W., & Stewart-Sicking, J. A. (2004). Factors that influence self-efficacy of counseling students: An exploratory study. *Counselor Education & Supervision, 44*, 70-80.
- Tuzgöl-Dost, M. ve Keklik, İ. (2012). Alanda çalışanların gözünden psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 389 - 407.
- Urbani, S., Smith, M. R., Maddux, C. D., Smaby, M. H., Torres-Rivera, E., & Crews, J. (2002). Skill-based training and counseling self-efficacy. *Counselor Education & Supervision, 42*, 92-106.
- Vural-Batık, M. (2016). Psikolojik danışman ve rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları. *IV. Uluslararası Canik Sempozyumu*, 5-7 Mayıs, Samsun.
- Wheeler, S., & Richards, K. (2007). The impact of clinical supervision on counsellors and therapists, their practice and their clients: A systematic review of the literature. *Counseling and Psychotherapy Research, 7*(1), 54-65.
- Wittmer, J. (2000). Developmental school guidance and counseling its history and reconceptualisation. Managing Your School Counseling Program: K-12, *Developmental Strategies, 1*, 2-11.
- Yaka, B. (2011). *Mikro beceri eğitimi programının psikolojik danışman adaylarının psikolojik danışma becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yazıcı, H., & Altun, F. (2016). PDR lisans programlarının üstün yeteneklilere dönük psikolojik danışma becerilerinin kazandırılması açısından değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*(1), 61-71.
- Yerin-Güneri, O., Büyükgöze-Kavas, A., & Koydemir, S. (2007). Okul psikolojik danışmanlarının profesyonel gelişimi: Acemilikten olgunlaşmaya giden zorlu yol. In Özyürek, R., Korkut-Owen, F., & Owen, D. (Ed.), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik* (s. 139-161). Ankara: Nobel.
- Yüksel, K. (2010). *Rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

The Effect of the Internship Course on Counselor Trainees' Sense of Self-Efficacy Regarding Special Education

Meryem VURAL BATIK³, Aynur FIRINCI KODAZ⁴

Extended Abstract

Counselors are expected to carry out studies on children with special needs, their families and teachers at their institutions. Counselors have the following duties; recognition of children with special needs (ASCA, 2013), gaining vocational skills for children with special needs and guiding them in transition to upper-level education institutions (Milsom and Hartley, 2005), development of individualized educational programs for students, meeting the family needs related to those children, support of their trainings and helping them accept the situation (Aksoy, 2008; Kaygusuz, 2004; Küçüker 1993), information of teachers of children with special needs about their education and developments (Quigney and Studer, 1998), consultation and cooperation with their teachers (ASCA, 2013). Counselors need to have adequate knowledge of counseling and guidance services to be provided in special education so that they can provide these services to children with special needs, their teachers and families. It is critically important for counselors to have relevant undergraduate education in acquiring knowledge and skills related to guidance services offered to students with special needs.

Considering the Psychological Counseling and Guidance undergraduate curriculum, it is seen that the courses are classified as pre-practicum, practicum and internship (Meydan, 2014). Considering the undergraduate curriculum in terms of guidance services in special education, it is noticed that there are only a few theoretical courses related to special education in the curriculum and the program has an implementation schedule only for normally developing children, but not for children with special needs and their families. Additionally, it is observed that internship under the scope of internship that are carried out in schools and guidance services are mostly applied to normally developing students in these schools. However, there are possibilities to receive supervision from the school counselors in internship schools about the services offered to students with special needs who benefit from the integration program. For counselors to fulfill their expected duties and responsibilities, besides having the relevant knowledge and skills, it is also very influential how well they see themselves able to fulfill the duties associated with counseling and guidance services offered in the field of special education.

Counselors with high sense of self-efficacy in being able to fulfill expected tasks in special education areas are expected to be able to cope more easily with difficulties they encounter, adapt to situations they meet more easily, and be more productive (Aksoy and Diken, 2009). For this reason, it is important to examine sense of self-efficacy of counselor trainees regarding the tasks in special education and carry out studies to develop their self-efficacy perceptions in undergraduate education. This study was conducted to determine the effects of internship on counselor trainees' sense of self-efficacy related to their roles and responsibilities in counseling and guidance services regarding special education.

The study group consisted of undergraduate students from Ondokuz Mayıs University and Uludağ University at Psychological Counseling and Guidance Departments. The data were collected from a total of 161 undergraduates who took the "Internship" course in the spring semester of the 2015-2016 academic year.

³Ondokuz Mayıs University, meryem.vural@omu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7836-7289>

⁴Hatice Gani Verdi Secondary School, aynurfirinci@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6911-3818>

The "School Counselors' Self-Efficacy Scale regarding Special Education (SCSSSE)" developed by Aksoy and Diken (2009) was used to examine counselor trainees' sense of self-efficacy regarding psychological consultation and counseling in special education. Pre-tests were applied before the internship, and post-tests were applied at the end of the internship in which they had field practice.

Dependent Samples t test was used to determine the effects of the "Internship" course in the last semester of the Psychological Counseling and Guidance undergraduate curriculum on counselor trainees' sense of self-efficacy regarding psychological consultation and counseling in special education. As a result, it was determined that there was a significant difference between the pre-test and post-test scores of the counselor trainees taken from the scale. In other words, this study demonstrated that the counselor trainees' sense of self-efficacy regarding counseling and guidance services in special education increased after the internship.

The answers given by the counselor trainees to the questions about the internship were remarkable. It was observed that only 3.72% of counselor trainees interned at special education schools, 17.39% of them satisfied with the internship, 21.73% of them applied counseling and guidance services in special education during the internship and 15.52% of them found themselves adequate in counseling and guidance services in special education.

It was determined that counselor trainees' sense of self-efficacy regarding counseling and guidance tasks offered in the field of special education increased after the internship. Although there are a few studies (Al-Darmaki, 2004; Coşgun and Ilgar, 2004; Kellie, 2006; Soresi et al., 2004; Urbani et al., 2002; Yaka, 2011) in the literature showing that the counseling training received by counselor trainees increases their sense of self-efficacy regarding counseling, there was no research aimed at improving sense of self-efficacy regarding special education. However, there are studies (Vural-Batık, 2016; Yüksel, 2010) revealing that sense of self-efficacy regarding special education increases as the counselor trainees are promoted to higher grades. Indeed, the amount and duration of undergraduate educations received by counselors positively affects the level of self-efficacy regarding counseling (Soresi, Nota and Lent, 2004). In this respect, it may be stated that the increase in counselor trainees' sense of self-efficacy regarding psychological consultation and counseling in special education after internship are related to the increase in their self-efficacy levels regarding counseling.

It is noteworthy that, although the counselor trainees did not work on adequate levels on children with special needs and their families during their internship period, they experienced an increase in their perceptions of self-efficacy in special education and had moderate sense of self-efficacy. It is important to increase the counselor trainees' sense of self-efficacy so that the counseling and guidance services offered to students with special needs, their families and teachers can be effective. For this reason, counselor trainees should be trained and have practice in counseling and guidance services to be offered to individuals with special needs during their undergraduate education in terms of increasing their sense of self-efficacy. In this direction, elective courses related to the counseling services offered to students with different special needs including visual impairment, physical disability, chronic disease, superior ability and their families can be extended and popularized in Psychological Counseling and Guidance undergraduate curriculum.

Moreover, the approaches and practices towards students with special needs may be included in applied courses such as Vocational Guidance, Individual Counseling and Group Counseling. It is thought that provision of counselor trainees with the possibility of direct involvement with students with special needs may contribute to their self-efficacy regarding special education. For this reason, inclusion of institutions such as Special Education Schools, Science and Art Centers, into the list of schools where counselor trainees go to perform internship during undergraduate education, may be

beneficial for developing and improving their skills in recognition of and working with students with special needs.

Key Words: *Counselor, Internship, Special education, Self-efficacy*